

Maria Dobre

PRECIZĂRI ȘI INTERPRETĂRI ETIMOLOGICE PRIVIND UNELE
NUME DE SATE DIN MUNTENIA ȘI OLTENIA

Specificul toponimiei unui anumit teritoriu este profund marcat de configurația solului și de resursele subsolului, în strânsă legătură cu vegetația, pe de o parte, iar pe de altă parte, de ocupațiile, obiceiurile și tradițiile localnicilor, de graiul și onomasticonul local. Nume ca: *Janțu, Muncelu, Picuiu; Baia de Aramă, Baia de Fier; Brădet, Gârnița; Blidari, Măglași, Maialu, Titila, Ududoi; Circovi, Frumoasele, La Hulă, Pe Hunie* trezesc în mintea cercetătorului imaginea unei așezări de munte, în cuprinsul căreia cresc conifere sau stejari, că în alte localități au fost exploatate zăcăminte de fier și cupru, că printre ocupațiile localnicilor unor sate au fost acelea privind tăierea, transportarea și depozitarea bulgărilor de sare, sau meșteșugitul unor obiecte de uz casnic: *blide*, că idiomul lor face parte din subdialectul muntenesc: *titilă, ududoi*, iar că printre tradițiile lor sunt unele legate de sărbători religioase: *circovi, sânziene (frumoasele)*, sau de petreceri câmpenești: *Maialu*.

Cercetarea onomasticonului local reprezintă și ea o modalitate de pătrundere în taina toponimelor, dar, în lipsa unor inventare antroponimice exhaustive, apelul la documente, facilitat de indicii de nume ai colecțiilor arhivistice, poate constitui o cale eficientă de explicare mai ales a toponimei istorice.

Dacă în cazul toponimelor minore, formate pe baza unor termeni geografici populari, a unor cuvinte regionale sau toponime, prin derivare și plurale toponimice, explicațiile de ordin etimologic sunt obiective, etimoanele antroponimice și cele exprimate prin așa-zisele nume de grup – deonomastice, au un grad de relativitate. De aceea, pentru toponimele formate de la nume de grup, s-a optat, în DTRM, să se facă trimitere și la presupusul etimon îndepărtat, toponim sau antroponim, dar și aici opțiunile sunt teoretice, în privința antroponimelor. Din păcate nici documentele nu ne dau întotdeauna date cu privire la întemeierea unor așezări umane, numele acestora apărând cu totul întâmplător, cu ocazia unor vânzări / cumpărări ori în judecarea unor litigii: pricini apărute între stăpânii moșiei, fie ei boieri sau mănăstiri și localnici.

Există însă și situații când cercetarea documentelor ne oferă informații legate de întemeietorul / proprietarul unui sat sau al unei moșii, ori date privind formarea acestuia de la numele unei așezări mai vechi.

Este ceea ce ne-am propus să semnalăm în paginile următoare.

LR, LVII, nr. 2, p. 181–217, București, 2008

Albéști. Antroponimul Albu este foarte frecvent în onomasticonul românesc desemnând oameni obișnuiți dar și boieri, sfetnici domnești, proprietari de moșii pe teritoriul cărora s-au format așezări umane cu numele: **Albeni, Albești, Albu, Albulești**, fapt demonstrat de toponimia din Oltenia și Muntenia. Pe teritoriul Munteniei sunt atestate 16 sate cu numele **Albești**, dintre care numai patru au dăinuit de-a lungul secolelor. În DTRO, ca etimon, s-a optat pentru frecventul *nume de grup*, deci: *albeni, albești*, fără alte explicații. Ca etimon îndepărtat pentru numele de grup *albești* care a generat toponimele în discuție, se face trimitere, în DTRM, la n.p. *Albu* și toponimul *Alba*, fără să se poată identifica cu precizie etimonul. Apelul la izvoarele istorice ne poate oferi unele indicii. Astfel, într-un document de la 1502 este menționat un anume *Albu*, spătar din Runcu – Gj, dar satul **Albeni** din Gorj, are atestări încă de la 1486. Pentru un singur sat cu numele **Albești**, a. 1520 în c. Bucșani – Il, azi dispărut, se face în același document o trimitere directă: „Neagoe Basarab voievod întărește lui *Albu* frate cu Manciu, și lui Badiul trei ogoare în **Albești**, din partea lui Bunămasă ...”(DRH II 383). Să fie acesta actul de naștere al satului? Este doar o ipoteză.

Alimănăești, numele unui sat dispărut din c. Ciofrângenii – Ag, menționat prima dată într-o copie a unui document de la 1581, cf. DTRM, omițându-se faptul că o variantă fonetică a aceluiași toponim **Alămănești** apare la 1515, redactată ca intrare separată în Dicționar. Forma se repetă și în documente datate 1684, 1685, **Alămănești, hotarul Alămăneștilor**, reținute, de această dată la articolul **Alimănăești**. Problema este că tocmai documentul în care apare această primă variantă ne poate oferi cheia etimonului: într-un act emis la 1515, Merișani [Argeș], Neagoe Basarab voievod întărește *lui Alăman și nepoților săi ocini la Alămănești*. (DRH II 273).

Aldéni, sat c. Cernătești – Bz, (hotarom) **Aldenimu** a. 1532, **Aldeni**, a. 1577. Un anume *Aldea cu ceata lui*, din Pârscov, Bz, apare, într-un document al lui Vladislav voievod, la 1523, implicat într-o pricină cu jupănița Neacșa pentru o moșie în Cislău (DRH II 420).

Bălăești, numele unui sat dispărut, c. Baia de Fier – Gj, a. 1492. La 1480, într-un document al lui Basarab cel Tânăr, printre boierii dăruți de domn cu moșii în Gorj este și un anume *Balea* cu fiii săi (DIR XIII-XVI, 166)

Bârtcovăești, numele unui sat dispărut din c. Baia de Aramă – Mh, a. 1482. Dacă s-ar fi luat în considerație întregul context în care apare toponimul, atunci s-ar fi optat pentru forma **Bratcovești**, în consens cu etimonul probabil al acestuia. Astfel, deși numele satului apare într-o formă **Bârtcovești**, într-un act de danie: „Să le fie Clășneștii toți și Bârtcoveștii ...”, „boierilor domniei mele jupan *Bârta* Pătru cu fiii lui ...”, mai departe se adaugă: „pentru că au cumpărat de la *Bratco* ...”. Și totuși, la o analiză mai atentă, toponimul pare derivat de la o construcție formată prin contaminarea celor două nume implicate în procesul de vânzare – cumpărare: *Bârta* și *Bratco*, la genitiv: *Bârtcov* „al lui Bârtcov” (DIR XIII-XVI, 179).

Beléți, sat c. Beleți – Negrești – Ag, a. 1526. Pentru explicarea toponimului, am putea lua în considerație un document de la 1520, care face referire la un *Beleț*, vânzătorul unui ogor la Uești – Ag, azi Oeștii Pământeni c. Corbeni (DRH II, 384).

Bodăiești, sat c. Melinești – Dj. Prima atestare a satului apare într-un act de vânzare a unei moșii în Bodăești, din partea lui Stan Bodăescu, la 1560 (DRH V 232).

Brătianii de la Brădét, numele unui sat dispărut din c. Brăduleț – Ag, a. 1508, într-un document al lui Mihnea cel Rău, prin care acesta întărește lui Neagoe și fiilor săi, anume *Brătiiian* și Neagoe, ca să le fie la **Brătianii de la Brădet** jumătate, pentru că le este veche și dreaptă ocină. (DRH II 120).

Călinéști, sat or. Brezoi – VI, a. 1575. Într-un document emis de Alexandru voievod, fiul lui Mircea voievod se menționează: „au cumpărat Dragotă și Vlad ocină în **Călinești**, partea lui *Călin* toată, pentru 500 aspri” (DRH VII, 350).

Dăduléști, numele unui sat dispărut, c. Târgușoru Vechi – Ph, a. 1510: (hotarul) **Dăduleștilor**, despre care se face referire, trei decenii mai târziu, într-un act de danie al lui Radu voievod: „cinstitului boiarin ... jupân Dragomir parte în ... **Dădulești** ... bătrână și dreaptă a *Dediului* moșie”, pierdută de acesta într-o judecată pentru omor: „el au căzut într-o șugubină 'amendă pentru crimă' ... și neavându de unde să plătească, ci și-au plătit capul lui cu moșia” (DRH IV 167).

Drăghicéști, sat c. Cosminele – Ph, a. 1538. Apare într-un act al lui Radu voievod, prin care se confirmă dreptul de proprietate dregătorului domnesc *Drăghici* spătarul și fratelui său, ca fiind „veche și dreaptă ocină ... dobândită de bunicul lor, *Drăghici* vornicul ...” (DRH IV 86).

Giulești, numele unui sat dispărut, de pe raza municipiului București, pe locul cartierului cu acest nume, a. 1548, apare într-un act al lui Radu voievod, prin care Stroe din Giulești și frații săi cumpără „ocină toată partea lui Giulea” (DRH IV 293).

Rădești, sat c. Oporelu – Ot, a. 1561, apare într-un document al lui Petru voievod, în următoarele contexte:

„Și iar au cumpărat Radul și Neagoe ocină în Rădești, pentru 770 aspri”.

„Și să stăpâneasca Radu din ocina pe care au cumpărat-o de la Avram și de la Neagu trei părți” (DRH V 255).

Răguléni, numele unui sat dispărut din or. Motru – Gj, a. 1624, același cu **satul Răgulii** a. 1559. Astfel în documentul datat 1559 și în altul la 1562, se face referire la pricina avută de cetașii (n.n., M. D.) lui *Răgulea* cu călugării mănăstirii Tismana pentru ocina de la Ploștina, din apropiere: „iar apoi satul **Răgulii** nu s-au lăsat așa, ci iarăși au pârât și înaintea domniei mele că sunt cotropiți de călugări” (DRH VI 149).

Sitéști, sat or. Novaci – Gj, a. 1549, în același document în care apare și un probabil erou eponim al așezării gorjene, într-un act emis de Mircea voievod, fiul lui Radu voievod, prin care Draghițibă cumpără de la *Sitea* din Sitești o moșie. (DRH IV 328).

Sliviléști, sat în județul Gorj. Varianta fonetică **Slăvilești** în care este atestat numele satului la 1465 conduce la etimonul acestuia, într-un act de danie al lui Radu voievod „slugilor domniei mele Vrabeț și fraților săi ... ca să le fie Padeșul de Sus și de la **Roșia lui Slăveiu** a treia parte ... și din Vădeni jumătate și **Slăvilești**” (DRH II 140).

Vrabéți, numele unui sat dispărut din or. Motru – Gj, a. 1487, poate fi pus în legătură cu un anume *Vrabeț*, care la 1465, într-un document al lui Radu voievod,

alături de frații săi primește danie domnească în județul Gorj, Padeșul de Sus, din Bujorești, Berivoiești și Vădeni jumătate (DRH II 140).

Indicii sigure asupra originii toponimelor formate de la nume de grup sunt date de numele mai vechi ale acestora cum ar fi:

Câmpul lui Bălotă, a. 1571, nume mai vechi al s. **Balotești** c. Izvoru Bârzii – Mh, a. 1590, **Câmpu Fomii** (cf. Foma, variantă a lui Toma, rostit grecește) a. 1644, numele vechi al s. **Câmpofeni** c. Arcani – Gj a. 1773, toponim greu de explicat în lipsa primitivului, având în vedere și transformările fonetice pe care le-a suferit derivatul.

În cazul altor nume cu etimonul estompat datorită schimbărilor fonetice, toponimele cu etimoane similare aflate în același areal ne sunt de folos.

Cerșani, sat c. Suseni – Ag. Formele din documente: (hotarul) Ceresarom a. 1520, Cereșani a. 1571 și identificarea satului **Cireșu** c. Căteasca – Ag, în vecinătate, atestat și el la 1520, ne conduc la ideea unui sat format prin roire. Deci: *cireșani* < **Cireșu**, forma **Cerșani** fiind mult mai târzie, probabil și o greșeală a lui Dimitrie Frunzescu, 1872, preluată apoi pe cale administrativă.

Comoșteni, sat c. Gângiova – Dj. Numele de grup *comoșteni*, dat ca etimon al oiconimului doljean nu ne spune mare lucru asupra eponimului. Trebuie reținut însă că prima formă atestată este **Comășteni**, la 1558, iar pe teritoriul Olteniei sunt două sate cu numele Comănești, în Gorj și Mehedinți. Prin urmare, **Comășteni** este o formă sincopată de la *comăneșteni*, un detoponimic desemnând localnici din **Comănești**, numele satului gorjean, atestat la 1475 (DIR XVI, III, 87).

Nu odată, lipsa corelării toponimelor în același areal a dus la interpretări etimologice greșite. Este și cazul numelui satului mehedințean **Corzu** c. Băcleș, explicat în DTRO printr-un antroponim *Corzea*. S-au omis două elemente importante, care ne-ar fi putut duce la o soluție etimologică adecvată și anume: prima atestare documentară a satului este cu o formă de plural: **Corzi**, la 1554–1557, 1591, 1619, 1629, 1782. Cam în același timp cu prima atestare documentară a formei **Corzi** apare și numele unei moșii pe teritoriul comunei Băcleșu: **Coardele Drăgoicii**, a. 1556–1557, iar etimonul ecestui toponim nu are în componența sa termenul *coardă* „lăstari de viță de vie”, cum se spune în dicționar, ci sensul de „măsură agrară”, așa cum reiese din izvoarele istorice. Astfel, într-un document de la 1579, cu referire la un sat vâlcean, se menționează: „au cumpărat Lăudat cu fratele său o prăjină și o coardă pentru 30 aspri”, „să le fie ocină în Ciorăști 2 fălci și o coardă” (DIR XVI, IV 403). Așadar, un sat a cărui moșie era împărțită pe *corzi* „fășii de pământ” asemenea sforilor de moșie, aflate în posesia localnicilor, aceasta ar fi imaginea satului **Corzi** în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

Orodél, sat c. Orodél – Dj, explicat în DTRO printr-un nume de persoană *Orodél*. O privire mai atentă asupra primei atestări documentare a toponimului: **Horu Dealului**, la 1567 (DIR XVI, III 239), iar la 1735 **Horodel**, ne poate duce cu gândul la altă soluție etimologică, anume o construcție aglutinată, tautologică, din doi termeni slavi: *hora* și *deal*, după modelul **Ciorogârla**. Că au existat influențe ale slavilor de răsărit cu **h** pentru **g** și în Țara Românească o dovedește numele satului din Giurgiu, **Hulubești** a 1587 (DERS) sau **Hora**, numele unei coline din Buzău, menționată de Iordan T p. 37–38, printre sinonimele lui *gora* „munte” sau „deal”.

Alteori toponimele conservă termeni al căror sens a dispărut din uz. Astfel, un toponim ca **Spata Hoțului** c. Tismana – Gj, s-ar putea explica prin termenul popular și învechit *spată*, variantă fonetică pentru *spadă* „sabie” (DEX), nu *spată* „omoplat”, și un determinant substantival *hoț* „haiduc”, cât despre sintagma *spata dealului*, întâlnită în terminologia geografică populară, aceasta semnifică „dosul dealului”, în care *spată* este o variantă fonetică pentru *spate*, în accepție geomorfologică.

Ar fi de dorit ca, atunci când se propune un etimon antroponimic, să se încerce identificarea acestuia în spațiu și timp, dar această dorință este greu de realizat, dacă ne raportăm la un inventar numeros cum este cel din DTRO și DTRM.

Grija pentru soluții etimologice corecte date toponimelor din lucrarea ce urma să se elaboreze ar fi trebuit să călăuzească cercetătorii încă din faza de excerptare a numelor proprii din documente, fie ele toponime ori antroponime. Să luăm ca exemplu toponimul **BĂNIȘOREANCA**, numele unei moșii din c. Leordeni – Ag, a. 1825 (DTRM) explicat printr-un nume de persoană *Bănișoreanca*, omițându-se informația prețioasă din document: „proprietate a bănișorului Stan” (COTR 69/1).

ABREVIERI

COTR	=	Arhivele Statului, București, Fondul Mănăstirea Cotroceni.
DERS	=	Gh. Bolocan (redactor responsabil), <i>Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române</i> , București, 1981.
DIR XIII–XIV XVI (III, IV)	=	<i>Documente privind istoria României. B. Țara Românească, veacul XIII, XIV și XV (1247–1500), veacul XVI, vol. III (1551–1570), vol. IV (1571–1580)</i> , București, 1951–1954.
DEX	=	<i>Dicționarul explicativ al limbii române</i> , București, 1996.
DRH II, IV, V, VI, VII	=	<i>Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească</i> , București, vol. II (1501–1525), 1972, vol. IV (1536–1550), 1981, vol. V (1551–1565), 1983, vol. VI (1566–1570), 1985, vol. VII (1571–1575), 1988.
DTRM	=	<i>Dicționarul toponimic al României. Muntenia</i> , București, vol. I (A–B), 2005, vol. II (C–D), 2007.
DTRO	=	<i>Dicționarul toponimic al României. Oltenia</i> , Craiova, vol. I (A–B), 1993, vol. II (C–D), 1995, vol. V (O–R), 2004, vol. VI (S–Ț), 2006, vol. VII (U–Z), 2007.
Iordan T.	=	Iorgu Iordan, <i>Toponimie românească</i> , București, 1963.

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

PRÉCISIONS ET INTERPRÉTATIONS ÉTYMOLOGIQUES CONCERNANT CERTAINS NOMS DE VILLAGES DE MUNTÉNIE ET D’OLTÉNIE

(Résumé)

L’article apporte des précisions fondamentées par des documents sur certains noms de villages aux bases déonomastiques comme: *Albești, Alimănești, Aldeni, Bălești, Călinești* etc., d’un côté, mais de l’autre côté propose d’autres solutions étymologiques sur des toponymes comme: *Bănișoreanca, Corzu, Orodel, Spata Hoțului* etc.